

MAŁGORZATA SEKUŁA-LELENO

PODSTAWY ZAŻALENIA KASATORYJNEGO I ZAKRES KOGNICJI SĄDU NAJWYŻSZEGO W KASATORYJNYM POSTĘPOWANIU ZAŻALENIOWYM

1. Uwagi ogólne

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. – w brzmieniu nadanym ustawą z 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, która weszła w życie z dniem 3 maja 2012 r. – zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje także w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Spośród licznych wątpliwości związanych z wprowadzeniem do postępowania cywilnego nowego środka prawnego nieznanego dotychczasowemu systemowi środków odwoławczych, na pierwszy plan wysuwa się **pytanie o charakter tego zażalenia** oraz o **granice kognicji Sądu Najwyższego przy jego rozpoznawaniu**.

Wykładnia funkcjonalna (celowościowa) art. 394¹ § 1¹ k.p.c. wymaga w szczególności odwołania się do *ratio legis* tej regulacji. W uzasadnieniu projektu rządowego ustawy z dnia 16 września 2011 r.² wskazano, że „...w projekcie przewiduje się zmianę dotyczącą skutków wniesienia apelacji do sądu niewłaściwego oraz modyfikacje regulacji zażalenia na orzeczenia sądu drugiej instancji. Modyfikacje te polegają na wprowadzeniu tzw. zażalenia poziomego w odniesieniu do niektórych postanowień sądu drugiej instancji (wiąże się to częściowo z judykaturą Trybunału Konstytucyjnego) oraz ustanowieniu możliwości zaskarżenia zażaleniem kasatoryjnych orzeczeń sądu drugiej instancji w celu poddania ich kontroli Sądu Najwyższego.” To lakoniczne stwierdzenie **nie wyjaśnia, jaki był cel poddania kognicji Sądu Najwyższego rozstrzygnięć kasatoryjnych sądu drugiej instancji**. Wydaje się, że celem tym było przeciwdziałanie nieuzasadnionym przypadkom uchylania wyroków sądu pierwszej instancji, prowadzącym w konsekwencji do przewlekłości postępowania.

¹ Dz.U. Nr 233, poz. 1381.

² Druk sejmowy nr 4332 Sejmu VI kadencji.

W uzasadnieniu projektu nowelizacji wskazano bowiem, że instytucja uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji wraz z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania jest w praktyce nadużywana, choć obecny model postępowania cywilnego zakłada, że druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w której sprawa powinna być rozpoznana *ex novo*, a postępowanie zakończone przez wydanie rozstrzygnięcia kończącego spór pomiędzy stronami. Podkreślono, że takie podejście do zakresu rozpoznania i orzekania w postępowaniu apelacyjnym znajduje potwierdzenie także w orzecznictwie. Powołano się przy tym na uchwałę składu siedmiu sędziów z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07³, w której Sąd Najwyższy wyjaśnił, że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania.

Zgodnie z art. 386 § 4 k.p.c. orzeczenie kasatoryjne może zostać wydane w razie stwierdzenia nieważności postępowania przed sądem pierwszej instancji, gdy nieważność postępowania prowadzi do przekazania sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania, nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji oraz wtedy, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji ma służyć skontrolowaniu, czy zostało ono prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, a więc czy powołana przez sąd przyczyna uchylecia odpowiada podstawie ustawowej. Przedmiotem badania Sądu Najwyższego jest zatem kontrola istnienia procesowych podstaw wydania przez sąd odwoławczy wyroku kasatoryjnego, a nie reformatoryjnego. Środek odwoławczy unormowany w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., pozostaje zażaleniem, a więc środkiem przy użyciu którego rozstrzygane są kwestie procesowe, a nie materialnoprawne. W orzecznictwie wskazuje się, że zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku⁴. Dopuszczenie takiej kontroli oznaczałoby przyzwolenie, aby „zażalenie to stanowiło substytut skargi kasacyjnej, a więc środka prawnego zasadniczo innej rangi, sformalizowanego i mającego szansę rozpoznania przez Sąd Najwyższy tylko w wypadku spełnienia określonych przesłanek”; mogłoby także prowadzić do obchodzenia przepisów o skardze kasacyjnej.

³ OSNC 2008, nr 6, poz. 55.

⁴ Zob. postanowienie SN z dnia 12 grudnia 2013 r., V CZ 75/13, LEX nr 1422264, postanowienia z dnia 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC z 2013 r., nr 3, poz. 41, z dnia 16 maja 2013 r. IV CZ 31/13, LEX nr 1353274 i z dnia 21 czerwca 2013 r. I CZ 48/13, LEX nr 1360180, wyrok SN z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999/1/22; wyrok SN z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003/3/36; wyrok SN z dnia 17 listopada 2004 r.; wyrok SN z dnia 10 czerwca 2011 r., II CSK 568/10, LEX nr 932343.

2. Podstawy uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji w postępowaniu cywilnym

a. Nieważność postępowania przed sądem pierwszej instancji (art. 386 § 1 w zw. z art. 379 k.p.c.)

Przesłanka ta budzi obecnie najmniej wątpliwości z uwagi na to, że ustawodawca w art. 379, 1099 i art. 1113 k.p.c. enumeratywnie wskazał uchybienia, które prowadzą do nieważności postępowania.

Wyliczone w powołanym przepisie przyczyny nieważności postępowania można podzielić na dwie kategorie. Pierwsza kategoria przyczyn wskazanych w pkt 1–3, wiąże się z przesłankami procesowymi, a więc z okolicznościami, których istnienie lub nieistnienie decyduje o możliwości rozpoznania w określonym postępowaniu danej sprawy przez dany sąd⁵ (z wyłączeniem nienależycie umocowanego pełnomocnika). Dotyczą one sądu, stron oraz przedmiotu sprawy. Do kategorii tej należy również przesłanka procesowa w postaci istnienia jurysdykcji krajowej sądów polskich. Brak tej jurysdykcji stanowi przyczynę nieważności postępowania (art. 1099 k.p.c.)⁶. Stwierdzenie powyższych przyczyn nieważności⁷ powoduje uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania (art. 386 § 2 k.p.c.), a jeżeli pozew ulega odrzuceniu albo zachodzi podstawa do umorzenia postępowania – uchylenie zaskarżonego wyroku oraz odrzucenie pozwu lub umorzenie postępowania (art. 386 § 3 k.p.c.).

Druga kategoria natomiast obejmuje pozostałe przyczyny wskazane w pkt 4–6. Ta kategoria przyczyn polega na dopuszczeniu się przez sąd pierwszej instancji takich rażących wadliwości postępowania, jak: sprzeczność składu orzekającego z przepisami prawa, rozpoznanie sprawy z udziałem sędziego wyłączanego z mocy ustawy, pozbawienie strony możliwości obrony swych praw oraz rozstrzygnięcie przez sąd rejonowy sprawy, w której sąd okręgowy jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu⁸.

Przytoczone rozważania dają podstawę do postawienia tezy, że stwierdzenie nieważności postępowania jest obligatoryjną podstawą uchylenia orzeczenia sądu pierwszej instancji i bez wątpienia stanowi ograniczenie zasady orzekania przez sąd odwoławczy w sposób reformatoryjny⁹.

⁵ J. Jodłowski [w:] J. Jodłowski, W. Siedlecki, *Postępowanie cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1958, s. 70.

⁶ Chodzi tu o pierwotny brak jurysdykcji krajowej, ponieważ następczy – w zasadzie jest dla biegu procesu obojętny, a to ze względu na zasadę ciągłości jurysdykcji (art. 1097 i art. 1113 k.p.c.).

⁷ W pkt 1–3 art. 379, art. 1099 § 2 i art. 1113.

⁸ T. Wiśniewski [w:] T. Wiśniewski, H. Dolecki, *Kodeks postępowania cywilnego*, Tom II, Warszawa 2010, s. 113 i nast.

⁹ Tak P. Rylski, *Nierozpoznanie istoty sprawy jako podstawa uchylenia orzeczenia w postępowaniu cywilnym w: Stosowanie prawa. Księga jubileuszowa z okazji XX – lecia Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości*, A. Siemaszko (red.), Warszawa 2011, s. 239.

Orzecznictwo:

Z najnowszego orzecznictwa Sądu Najwyższego warto odnotować kilka orzeczeń będących przedmiotem analizy powyższej przesłanki:

- Sąd Najwyższy uchylił zaskarżony wyrok na podstawie art. 398¹⁶ w zw. z art. 394¹ § 1 i § 3 k.p.c., uznając, że nie zachodzi nieważność postępowania stanowiąca przyczynę uchylenia przez Sąd Okręgowy wyroku Sądu pierwszej instancji, gdyż sędzia orzekający w sprawie, przeniesiony do Sądu Rejonowego decyzją podsekretarza stanu wydaną przed dniem 28 stycznia 2014 r., był uprawniony do orzekania w tym Sądzie¹⁰.

Sąd Najwyższy uznał również, że:

- Pozbawienie strony procesu lub uczestnika postępowania nieprocesowego możliwości obrony swych praw stanowi przyczynę nieważności postępowania¹¹.
- W sytuacji, gdy osoba prawna nie ma organu, właściwe jest powołanie kuratora na podstawie art. 42 k.c. w zw. z przepisami szczególnymi dotyczącymi danego typu osoby prawnej, zaś jednym z celów kuratora powinno być doprowadzenie do wszczęcia właściwej procedury likwidacyjnej. Tylko takie rozwiązanie daje możliwość najpełniejszej ochrony interesów osoby prawnej oraz całościowego załatwienia spraw związanych z ustaniem jej bytu prawnego. Umocowanie kuratora powołanego na podstawie art. 143 i 146 k.p.c. jest zbyt słabe i niewystarczające dla właściwej reprezentacji strony pozwanej, przez co w sprawie zachodzi nieważność postępowania (art. 379 pkt 2 k.p.c.)¹².
- W sytuacji, gdy małoletni uczestnicy nie byli prawidłowo reprezentowani w sprawie, skoro byli reprezentowani przez jednego z rodziców, mimo wyłączenia tej możliwości na podstawie art. 98 § 3 w zw. § 2 pkt 2 k.r.o., to skutkowało to nieważnością postępowania z przyczyny określonej w art. 379 pkt 2 k.p.c.¹³.
- Kwestia nieważności uchwały o powołaniu członków zarządu osoby prawnej została uznana za materialnoprawną przesłankę roszczenia zgłoszonego w sprawie, zatem Sąd Najwyższy badając z urzędu w postępowaniu zażaleniomym na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji ewentualną przyczynę nieważności postępowania przed tym sądem, ograniczył się do oceny przesłanek wyłącznie procesowych, nie rozstrzygając przesłanek materialnoprawnych ewentualnej nieważności uchwały o powołaniu członków zarządu¹⁴.
- Jeżeli strona na skutek wadliwości procesowych sądu nie mogła uczestniczyć i nie uczestniczyła w rozprawie bezpośrednio poprzedzającej wydanie wyroku, to zachodzą podstawy, by przyjąć, że strona ta została pozbawiona

¹⁰ Postanowienie SN z dnia 24 kwietnia 2014 r., III CZ 10/14, LEX nr 1489254.

¹¹ Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2014 r. V CZ 3/14, LEX nr 1444344.

¹² Postanowienie SN z dnia 26 czerwca 2014 r. III CZ 24/14, LEX nr 1498495.

¹³ Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2014 r. IV CZ 32/14, LEX nr 1493926.

¹⁴ Postanowienie SN z dnia 27 września 2013 r. I CZ 75/13, LEX nr 1377976.

możności obrony swych praw (art. 379 pkt 5 k.p.c.)¹⁵. W sprawie uczestnik nie był zawiadomiony o dwóch kolejnych końcowych terminach rozprawy przed ogłoszeniem orzeczenia co do istoty sprawy niezgodnego ze stanowiskiem procesowym niezawiadomionego, tym samym SN uznał, że istnieją podstawy do przyjęcia, że został pozbawiony obrony swych praw.

b. Konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości

Zgodnie z treścią art. 386 § 4 k.p.c. sąd drugiej instancji może uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania wówczas, gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

W literaturze przedmiotu wyrażany jest trafny pogląd, że skorzystanie z tego sposobu rozstrzygnięcia pozostawiono uznaniu sądu drugiej instancji¹⁶, zaś samo kryterium w postaci wymagania przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości jest oczywiste i w praktyce łatwe do zastosowania¹⁷.

Wymaga podkreślenia, że konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości nie stoi na przeszkodzie aby sąd apelacyjny zakończył merytorycznie postępowanie, mimo że zaskarżony wyrok zapadł bez uprzedniego rozpoznania istoty sprawy. Powinny to być jednak sytuacje wyjątkowe z uwagi na wymagania stawiane w tym zakresie przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w swoim orzecznictwie w związku z art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, a także standardy konstytucyjne dotyczące prawa do sądu oraz instancyjności postępowania (art. 78 i 176 ust. 1 Konstytucji RP)¹⁸.

Orzecznictwo:

W judykaturze SN przyjęto, że konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości może zachodzić, gdy sąd I instancji nie przeprowadził w ogóle żadnego postępowania dowodowego albo przeprowadził dowody wyłącznie na okoliczności nieistotne dla rozstrzygnięcia sprawy, względnie, gdy uchybienia formalne I instancji powodują potrzebę powtórzenia przeprowadzonego w sprawie postępowania dowodowego¹⁹.

¹⁵ Postanowienie SN z dnia 19 grudnia 2013 r. II CZ 86/13, LEX nr 1421807.

¹⁶ T. Ereciński, *Apelacja w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2012, s. 194 oraz P. Ryłski, *Nierozpoznanie istoty sprawy...*, *op. cit.*, s. 240.

¹⁷ T. Wiśniewski [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, T. Wiśniewski, H. Dolecki (red.), tom 2, Warszawa 2010, s. 121.

¹⁸ T. Wiśniewski, *Problematyka instancyjności postępowania sądowego w sprawach cywilnych*, [w:] *Ars et Usus. Księga pamiątkowa ku czci Sędziego Stanisława Rudnickiego*, Warszawa 2005, s. 289 i n.; *idem*, *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 118.

¹⁹ Zob. postanowienie SN z dnia 1 grudnia 2000 r., V CKN 80/00, Legalis; wyrok SN z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03, Monitor Spółdzielczy 2004, Nr 6, s. 45 oraz wyrok SN z dnia 5 września 2008 r., I CSK 51/08, LEX nr 465963.

Wskazano ponadto, że nawet potrzeba znacznego uzupełnienia postępowego dowodowego nie może stanowić podstawy do wydania przez sąd drugiej instancji orzeczenia kasatoryjnego²⁰; Uznano, że nieprzeprowadzenie przez Sąd Okręgowy dowodów niewnioskowanych przez strony nie uzasadnia przyjęcia, iż wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości²¹.

Przyjęto także, że:

- wymaganie przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości (art. 386 § 4 k.p.c.) odnosi się do dowodów istotnych dla wyjaśnienia podstaw powództwa i zarzutów pozwanego²²;
- pominięcie przez Sąd Okręgowy dowodów z dokumentów nie uzasadnia przyjęcia, że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości²³.
- zakwestionowanie przez Sąd II instancji podstawowego ustalenia faktycznego Sądu Rejonowego decydującego o stwierdzeniu nabycia spadku przez uczestnika na podstawie własnoręcznego testamentu zaginionego spadkodawczyni powoduje konieczność przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości w odniesieniu do wcześniejszego testamentu holograficznego spadkodawczyni, sporządzonego na rzecz innych uczestników postępowania²⁴;
- W wypadku, kiedy sąd pierwszej instancji nie przeprowadził oceny materiału dowodowego, a dowody mające istotne znaczenie w sprawie są dowodami osobowymi o niejednoznacznej wymowie, konieczność zachowania zasady bezpośredniości postępowania dowodowego uzasadnia przyjęcie przez Sąd odwoławczy, że zachodzi potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości i uchylenie na tej podstawie orzeczenia uchylającego wyrok Sądu pierwszej instancji²⁵.
- Potrzeba uzupełnienia podstawy faktycznej orzeczenia nie uzasadnia przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości²⁶.

W obecnym stanie prawnym usunięcie wadliwości lub uzupełnienie postępowania dowodowego, nawet w znacznym zakresie, bez względu na ich znaczenie dla merytorycznego rozstrzygnięcia, powinno nastąpić w drugoinstancyjnym – a nie ponownym, pierwszoinstancyjnym postępowaniu, z tym, że z ograniczeniami wynikającymi z art. 381 k.p.c. lub przepisów szczególnych. Ewentualne uzupełnienie postępowania dowodowego w postępowaniu odwoławczym może mieć miejsce tylko w zakresie niezbędnym dla rozstrzygnięcia.

²⁰ Postanowienie SN z dnia 7 lutego 2014 r., III CZ 3/14, LEX nr 1463879.

²¹ Postanowienie SN z dnia 4 lipca 2013 r., I CZ 61/13, LEX nr 1365607.

²² Postanowienie SN z dnia 17 kwietnia 2013 r., V CZ 129/12, LEX nr 1341730.

²³ Postanowienie SN z dnia 19 grudnia 2012 II CZ 141/12, LEX nr 1288649.

²⁴ Postanowienie SN z dnia 14 marca 2013 r., I CZ 20/13, LEX nr 1318317.

²⁵ Postanowienie SN z dnia 21 maja 2014 r., II CZ, LEX nr 1495839.

²⁶ Postanowienie SN z dnia 21 listopada 2013 r., III CZ 51/13, LEX nr 1422036.

3. Nierozpoznanie istoty sprawy

Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy budziło i nadal budzi szereg wątpliwości zarówno w doktrynie, jak i w judykaturze. Koniecznym jest zatem wyjaśnienie, co należy rozumieć przez „istotę sprawy” oraz kiedy ma miejsce jej nierozpoznanie.

W uzasadnieniu projektu zmian wskazano, że „obecny model postępowania cywilnego zakłada, iż druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć się wydaniem merytorycznego rozstrzygnięcia kończącego spór pomiędzy stronami. Zbyt częste uciekanie się do uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji wraz z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania prowadzi do wypaczenia tego założenia i przedłużenia postępowania. Ponadto w judykaturze w zróżnicowany sposób interpretowane jest „nierozpoznanie istoty sprawy”, jako jeden z warunków upoważniających do uchylecia orzeczenia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Celowe jest zatem zapewnienie Sądowi Najwyższemu możliwości kontroli tego rodzaju rozstrzygnięć. Stąd też w nowym art. 394¹ § 1¹ postanowiono, że zażalenie do Sądu Najwyższego przysługiwać będzie także w razie uchylecia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania mu sprawy do ponownego rozpoznania. Wybór zażalenia jako środka inicjującego kontrolę ze strony Sądu Najwyższego motywowany jest przez wzgląd na charakter kontrolowanego orzeczenia, jak również pożądaną szybkość kontroli”²⁷.

Powyższe stwierdzenia nie wyjaśniają jednak celu poddania kognicji Sądu Najwyższego rozstrzygnięć kasatoryjnych sądu drugiej instancji. Wydaje się, że tym celem było przeciwdziałanie nieuzasadnionym przypadkom uchylania wyroków sądu pierwszej instancji, co w konsekwencji prowadziłyby do przewlekłości postępowania.

4. Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy – stanowisko doktryny

Analizę tego pojęcia warto rozpocząć od przytoczenia poglądów doktryny. Jednocześnie rozumienia tego pojęcia, które pojawiły się już na gruncie przepisów k.p.c. z 1930 r. i które już wówczas nie były jednolite.

Zgodnie z treścią art. 408 § 2 k.p.c. z 1930 r. „Sąd apelacyjny może uchylić wyrok w całości lub w części, jeżeli postępowanie przed sądem okręgowym dotknięte jest nieważnością, albo jeżeli sąd okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy. Przyczyny uchybienia sąd apelacyjny bierze z urzędu pod rozwagę”. Zawarte

---

²⁷ Źródło: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki6ka.nsf/0/46931DF8C9071DE8C12578B1003FF809?OpenDocument>

w tym przepisie pojęcie „istoty sprawy” zostało poddane szerokiej analizie. Zdaniem W. Piaseckiego i J. Korzonka²⁸ nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce:

- 1) jeżeli sąd wyrokiem nie załatwił wszystkich roszczeń pozwu i pewne roszczenie pominął milczeniem,
- 2) jeżeli sąd uznał tylko część zaskarżonego roszczenia, a co do reszty nie oddalił żądania pozwu, zbywając je milczeniem,
- 3) jeżeli wyrok w ogóle nie załatwił całości wniosków pozwu,
- 4) jeżeli wyrok nie załatwił żądania pozwu wzajemnego lub wniosku o potrącenie.

Autorzy ci identyfikowali istotę sprawy z żądaniem pozwu, ewentualnie pozwu wzajemnego lub zarzutem potrącenia²⁹.

Z takim rozumieniem tego pojęcia nie zgodził się przede wszystkim J. Tauber³⁰, zdaniem którego, istotę sprawy stanowiło nie tylko żądanie pozwu, „lecz także cały kompleks faktów i przepisów prawnych uzasadniających dochodzenie roszczenia i wynikające z niego żądanie pozwu, jak również cały kompleks faktów i przepisów prawnych uzasadniających zarzuty pozwanego przeciw temu roszczeniu i jego żądania”.

Z kolei M. Allerhand³¹ twierdził, że nierozpoznanie istoty sprawy oznacza niedokładne rozpoznanie istoty sprawy na skutek uznania za uzasadniony zgłoszonego przez pozwanego zarzutu, który jednak wymagał zajęcia stanowiska odmiennego np. brak legitymacji czynnej lub biernej, zarzut prekluzji lub przedawnienia.

Natomiast J. Skąpski³² uważał, że pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy” nie można rozumieć szeroko i nie obejmuje on w szczególności „niedokładności rozprawy, niedopuszczenia dowodów na stanowcze okoliczności oraz wadliwego przeprowadzenia tych dowodów, pominięcia milczeniem zarzutów, uchybienia zasadniczym formom postępowania”. W ocenie J. Skąpskiego nierozpoznanie istoty sprawy jest równoznaczne z nierozpoznanem żądań stron, czyli przedstawiało się jako brak rozstrzygnięcia, a tym samym wadliwość sentencji”. Tylko wówczas – poza wypadkiem nieważności postępowania – możliwe było uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez sąd pierwszej instancji. Poza tym, wszelkie braki w postępowaniu sądu pierwszej instancji bądź jego błędy powinny być korygowane bezpośrednio w instancji apelacyjnej³³.

²⁸ W. Piasecki, J. Korzonek, *Kodeks postępowania cywilnego i przepisy wprowadzające kodeks postępowania cywilnego z komentarzem*, Miejsce Piastowe 1931, s. 875 i nast.

²⁹ *Ibidem*, s. 875.

³⁰ J. Tauber, „Istota sprawy” z § 2 art. 408 k.p.c., *Gł. Pr.* 1933, nr 9, s. 530 i nast.

³¹ M. Allerhand, *Kodeks postępowania cywilnego*, Lwów 1932, s. 436–437, 441; *idem*, *Nierozpoznanie istoty sprawy (art. 408 §2 k.p.c.)*, PPC 1936, nr 22–23, s. 709 oraz A. Akerberg, *Środki odwoławcze (komentarz do art. 393–441)*, Warszawa 1933, s. 60.

³² J. Skąpski, *Przyczynek do wyjaśnienia pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy”*, PPC 1934, nr 8, s. 227 i nast.

³³ *Ibidem*, s. 230.

J.J. Litauer³⁴ zarzucał sformułowaniu „nierozpoznanie istoty sprawy” brak ścisłości, gdyż nie chodzi tutaj o nierozpoznanie istoty sprawy, lecz o „nierozpoznanie istoty roszczenia będącego podstawą powództwa”. Przykładowo ma to miejsce w sytuacji, gdy sąd oddalił powództwo, opierając się wyłącznie na nieokreślonej przesłance unicestwiającej roszczenie (upływ terminu zawitego przewidzianego na wystąpienie o udzielenie ochrony prawnej, brak legitymacji *ad causam* itp.), pozostawiając na uboczu merytoryczne podstawy powództwa, oraz jeżeli nie rozpoznano zarzutu obronnego pozwanego co do potrącenia. W jego ocenie trafniejsze byłoby sformułowanie: „postępowanie zawiera istotne braki, które uniemożliwiają rozstrzygnięcie sprawy”.

L. Peiper³⁵ przez użyty w art. 408 § 2 k.p.c. z 1930 r. zwrot „istota sprawy” rozumiał twierdzenia strony, które mają dla sprawy istotne znaczenie, a więc i wpływ na wynik sporu. Istotę sprawy, czyli spornego stosunku stanowią wyłącznie: 1) żądanie pozwu głównego i wzajemnego, tj. okoliczności, z których powód wywodzi swoje roszczenie; 2) zarzuty prawnomaterialne oraz zarzuty procesowe pozwanego. W efekcie, nierozpoznanie istoty sprawy ma miejsce, jeżeli np. podstawę faktyczną pozwu oceniono błędnie z punktu widzenia prawa materialnego, pochopnie uznano powództwo za przedwczesne, nietrafnie przyjęto przedawnienie lub prekluzję względnie brak legitymacji biernej, nie zbadano sprawy z punktu widzenia nowacji, ugody, potrącenia.

Zdaniem M. Waligórskiego³⁶ nierozpoznanie istoty sprawy odnosi się do sytuacji, gdy „sąd pierwszej instancji nie rozpatrzył w ogóle przesłanek istnienia roszczenia, przyjmując np. jego przedawnienie, prekluzję, brak legitymacji itp.”. a contrario, nie zachodzi nierozpoznanie istoty sprawy w przypadkach niedokładności postępowania, polegających na tym, że sąd nie wziął po uwagę lub nie dysponował wszystkimi dowodami i faktami, które miały na celu należyte rozpoznanie istoty sprawy.

Według W. Miszewskiego³⁷, „nierozpoznanie istoty sprawy” zachodzi wówczas, gdy sąd wydał wyrok, ale wyrokiem tym rozstrzygnął inny spór, a nie ten poddany sądowi do rozpoznania przez strony, czyli pominął podstawę roszczenia.

Z kolei H. Fruchs³⁸ twierdził, że uchylenie wyroku z powodu nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji ma miejsce wówczas, gdy sąd mylnie nie dopuścił wyjaśnień strony lub nie dopuścił albo też nie przeprowadził dowodów, uważając, że sprawa i tak nadaje się do rozstrzygnięcia wyrokiem, a więc np. oddalając powództwo *a limine* z powodu braku legitymacji *ad causam*,

³⁴ J.J. Litauer, *Komentarz do procedury cywilnej*, Warszawa 1933, s. 245 i nast.

³⁵ L. Peiper, *Kodeks postępowania cywilnego*, Kraków 1934, s. 848.

³⁶ M. Waligórski, *Polskie prawo procesowe cywilne. Tom 1: Funkcja i struktura procesu*, Warszawa 1947, s. 670.

³⁷ W. Miszewski, *Proces cywilny w zarysie*, Warszawa 1948, s. 221.

³⁸ H. Fruchs [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Zbiór aktualnych pytań prawnych rozstrzygniętych przez Komitet Redakcyjny „Polskiego Procesu Cywilnego”*, opr. J.J. Litauer i W. Świącicki, Łódź 1949, s. 234 i n.

z powodu przedawnienia, z powodu braku ochrony prawnej dla danego roszczenia. Z kolei L. Wójcik poszukując odpowiedzi na pytanie czym jest „istota sprawy” wskazał, że istotą jest stosunek sporny; jeżeli sąd pierwszej instancji rozstrzygnął stosunek sporny to rozpoznał także istotę sprawy³⁹.

Uwzględniając powołane wyżej liczne poglądy przedstawicieli doktryny, T. Wiśniewski stoi na stanowisku, że omawiane pojęcie oznacza „uchybiecie procesowe sądu pierwszej instancji polegające na całkowitym zaniechaniu wyjaśnienia istnienia lub treści spornego stosunku prawnego. Przez nierozpoznanie istoty sprawy autor rozumie niewniknięcie w podstawę merytoryczną dochodzonego roszczenia, a w konsekwencji pominięcie tej podstawy przy rozstrzyganiu sprawy, dochodzonego powództwem głównym, jak również wzajemnym”⁴⁰. Analogiczny pogląd wyraził M.P. Wójcik stwierdzając, że „na podstawie poglądów dominujących w doktrynie i orzecznictwie przyjąć należy, że nierozpoznanie istoty sprawy odnosi się do roszczenia będącego podstawą powództwa i zachodzi, gdy sąd pierwszej instancji nie orzekł w ogóle merytorycznie o żądaniach stron, zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominął merytoryczne zarzuty pozwanego”⁴¹.

Reasumując, należy stwierdzić, że zgodnie z poglądami przedstawicieli doktryny sąd odwoławczy władny jest uchylić zaskarżony wyrok nie tylko w razie braku rozstrzygnięcia o żądaniach stron, ale także w przypadku niezgodnego z przepisami procesowymi przeprowadzenia rozprawy i niezyskania dostatecznych podstaw do wydania rozstrzygnięcia⁴². Nierozpoznanie istoty sprawy polega: na pominięciu przez sąd pierwszej instancji podstawy roszczenia, przesłanek stanowiących o jego istnieniu, poprzez oparcie rozstrzygnięcia na nietrafnym zarzucie⁴³, stanowi wadę braną pod uwagę w ramach kontroli orzeczeń sądu pierwszej instancji w postępowaniu apelacyjnym⁴⁴.

Nierozpoznanie przez sąd I instancji istoty sprawy oznacza, że sąd ten nie zbadał podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia. Do sytuacji takiej dochodzi, gdy sąd oddalił powództwo z powodu braku legitymacji procesowej, nieposiadania przez powoda interesu prawnego w wytoczeniu powództwa, sprzeczności powództwa ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem przyto-

³⁹ L. Wójcik, *Istota sprawy*. (art. 408 §2 w związku z art. 412 §1 k.p.c.), *Przegląd sądowy, część ogólna, rocznik XI*, Kraków 1936, s. 532.

⁴⁰ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2013

⁴¹ M.P. Wójcik, *Komentarz aktualizowany do art.386 Kodeksu postępowania cywilnego*, wersja elektroniczna, LEX 2014.

⁴² Tak: T. Wiśniewski, *Kodeks postępowania cywilnego, Komentarz*, tom II, H. Dolecki, T. Wiśniewski (red.), Warszawa 2013.

⁴³ Zob. A. Zieliński, *Apelacja według noweli Kodeksu postępowania cywilnego z 1995 r.*, Pal. 1996, Nr 3–4, s. 55.

⁴⁴ W orzecznictwie wskazano, w mojej ocenie nietrafnie, że zarzut tego rodzaju wadliwości nie odnosi się do orzeczenia sądu drugiej instancji i nie może stanowić usprawiedliwionej podstawy skargi kasacyjnej zob. wyr. SN z 14.2.2001 r., I PKN 247/00, OSNAPiUS 2002, Nr 21, poz. 521; w mojej ocenie zarzut ten może być skutecznie zwalczany w ramach drugiej podstawy kasacyjnej.

czonego w nim prawa albo zasadami współżycia społecznego albo zrzeczenia się przez powoda roszczenia w procesie, który toczył się uprzednio w tej samej sprawie. Nierozpoznanie przez sąd istoty sprawy może być jednak zarówno uzasadnione, jeżeli wynikać będzie z rzeczywistego istnienia lub niezaistnienia wymienionych wyżej okoliczności, jak i nieuzasadnione, jeżeli będzie wynikać z błędnego przyjęcia przez sąd tego istnienia lub nieistnienia. Z punktu widzenia art. 386 § 4 KPC ma znaczenie tylko ta druga ewentualność⁴⁵.

Zdaniem T. Erecińskiego⁴⁶ pominięcie przez sąd przy rozpoznaniu sprawy jednego z żądań strony nie jest równoznaczne z zupełnym nierozpoznaniem istoty sprawy i nie prowadzi do uchylenia wyroku. Nierozpoznaniem istoty sprawy nie są również niedokładności postępowania, polegające na tym, że sąd nie wziął pod uwagę lub nie dysponował wszystkimi faktami i dowodami, które mogły służyć do należytego rozpoznania istoty sprawy.

Jak słusznie zauważa J. Jaśkiewicz⁴⁷, „obie wskazane w art. 386 § 4 KPC przesłanki mogą zachodzić oddzielnie, bo przesądza o tym alternatywa, użyta w konstrukcji zdania”. Zatem uchylenie wyroku sądu I instancji może nastąpić albo w razie nierozpoznania przez ten sąd istoty sprawy, albo gdy wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości⁴⁸.

Na marginesie warto zwrócić uwagę, że używając pojęcia „istota sprawy” w dawnym brzmieniu art. 378 § 2 k.p.c. a obecnie w art. 386 §4 k.p.c. ustawodawca pozostaje konsekwentny, gdyż chodzi tutaj o *materialny aspekt sporu, jednakże ustawodawca łączy to pojęcie tutaj (czego nie czyni w innych miejscach) z pojęciem rozpoznanie*⁴⁹. Zwrot ten oznacza, „rozważenie oraz ocenę poddanych przez strony pod osąd żądań i twierdzeń a w rezultacie merytoryczne lub formalne załatwienie sprawy w zależności od okoliczności i uwarunkowań procesowych konkretnej sprawy”⁵⁰. Ponadto zgodnie z art. 2 § 1 k.p.c. w zw. z art. 2 i 3 ustawy z dnia 20 czerwca 1985 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych rozpoznawanie i rozstrzyganie spraw jest podstawowym zadaniem sądów powszechnych. Tym samym, rozpoznanie istoty sprawy jest pojęciem węższym niż rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy w ogóle i nie może być utożsamiane z rozpoznaniem tylko

⁴⁵ W. Broniewicz, *Uchylenie*, s. 38; A. Góra-Błaszczkowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz* 2013; por. też wyrok SN z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, Nr 1, poz. 22; wyrok SN z dnia 11 marca 1998 r., III CKN 411/97, LEX nr 1228369.

⁴⁶ T. Ereciński, *Apelacja i kasacja w procesie cywilnym*, Warszawa 1996, s. 7.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 81.

⁴⁸ A. Góra-Błaszczkowska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2013.

⁴⁹ Kodeks postępowania cywilnego posługuje się pojęciem „istota sprawy” w wielu miejscach i w różnych kontekstach normatywnych (art. 2 § 1 i 3, 16, 44, 148 k.p.c.); szeroko na tema wykładni tego pojęcia SN w uchwale składu siedmiu sędziów SN z dnia 17 stycznia 2001 r. III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53; Pojęcie istoty sprawy dotyczy jej aspektu materialnego i w tej jedynie płaszczyźnie w ramach rozpoznawanego zażalenia, mógł być oceniany zarzut jej nierozpoznania, por. wyrok SN z dnia 12 września 2002 r., IV CKN 1298/00, LEX nr 80271.

⁵⁰ Tak SN w wyroku z dnia 23 września 1998 r. II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22.

kwestii formalnoprawnych. Może więc oznaczać wyłącznie zbadanie materialnej podstawy żądania oraz merytorycznych zarzutów pozwanego⁵¹.

Z kolei nierozpoznanie istoty sprawy to zaniechanie przez sąd badania tych właśnie elementów. Rozpoznanie istoty sprawy ma miejsce wtedy, gdy sąd wydaje wyrok ustosunkowujący się do żądanie powoda.

W judykaturze SN wskazuje się, że k.p.c. posługuje się pojęciem istota sprawy w wielu miejscach i w różnych kontekstach normatywnych. O wdaniu się w spór lub złożeniu wyjaśnień co do istoty sprawy mowa jest w art. 25 § 2, art. 202, 221, 1105 § 3, 1124, o odpowiedzialności co do istoty sprawy – art. 386 §1 i 4 k.p.c., 405, 412 § 3, 518, 521, 523, 576 §1 k.p.c.

Ten przegląd pokazuje, że ustawodawca odwołując się do pojęcia istoty sprawy zawsze nawiązuje do jej meritum, a więc do tych czynników postępowania, które warunkują orzeczenia o istocie żądań i twierdzeń stron. Z reguły ustawodawca czyni to właśnie w celu odróżnienia zagadnień merytorycznych od kwestii czysto procesowych (formalnych, incydentalnych). To rozróżnienie występuje najbardziej wyraźnie na przykładzie art. 221 k.p.c., w którym jest mowa o zarzutach co do istoty sprawy, a więc o zarzutach dotyczących meritum oraz osobno na zasadzie przeciwstawienia, o zarzutach formalnych.

5. Pojęcie nierozpoznania istoty sprawy – judykatura Sądu Najwyższego

W pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę, że art. 386 w § 4 przewiduje możliwość, a nie obowiązek sądu drugiej instancji uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania wyłącznie w wypadku nierozpoznania istoty sprawy przez sąd pierwszej instancji lub kiedy wydanie wyroku wymaga powtórzenia całości postępowania dowodowego⁵².

W tym zakresie Sąd Najwyższy przyjął, że słowo „może” użyte zostało w art. 386 § 4 k.p.c. „w celu stworzenia sądowi drugiej instancji, w drodze wyjątku, możliwości odstąpienia od merytorycznego rozpoznania sprawy i obligatoryjne wydanie wyroku kasatoryjnego w razie stwierdzenia, że istota sprawy nie została rozpoznana”⁵³.

Analizę pojęcia „nierozpoznanie istoty sprawy” zajmował się Sąd Najwyższy w wielu orzeczeniach. Stanowisko judykatury co do rozumienia pojęcia „istoty sprawy” i przesłanki uchylecia orzeczenia w wyniku nierozpoznania istoty sprawy prezentują się w zasadzie analogicznie, jak w doktrynie.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² Wyrok SN z 29 stycznia 2008 r., II PK 146/07, OSNP 2009, Nr 7–8, poz. 87.

⁵³ Postanowienie SN z dnia 24 stycznia 2013 r., II CSK 279/12, OSNC 2013, nr 7–8, poz. 96.

Już w orzeczeniu C III 500/35⁵⁴ w ocenie SN zwrot: „jeżeli sąd (...) nie rozpoznał istoty sprawy” użyty został w znaczeniu: jeżeli nie orzekł on o żądaniu pozwu, uwzględniając lub oddalając je w całości lub w części, zaś w orzeczeniu C II 315/36⁵⁵, sąd nie rozpoznał istoty sprawy, jeżeli nie orzekł o żądaniach stron.

W wyroku z dnia 12 lutego 2002 r. sąd uznał, że „do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, gdy zaniechał on zbadania materialnej podstawy żądania albo merytorycznych zarzutów strony, bezpodstawnie przyjmując, że istnieje przesłanka materialnoprawna lub procesowa unicestwiająca roszczenie⁵⁶. Jeżeli wyrok został uchylony z powodu nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, to rolą Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym jest zbadanie, czy sąd odwoławczy prawidłowo rozumiał to pojęcie oraz czy jego merytoryczne stanowisko w sprawie uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Poza zakresem kontroli w postępowaniu zażaleniowym pozostaje natomiast prawidłowość stanowiska prawnego sądu odwoławczego co do *meritum*”⁵⁷.

Podobnie w wyroku z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10⁵⁸ Sąd Najwyższy przyjął, że pojęcie „istoty sprawy, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnoprawnego i zachodzi w sytuacji, gdy sąd nie zbadał podstawy materialnoprawnej dochodzonych roszczeń, jak też skierowanych przeciwko nim zarzutów merytorycznych, tj. nie odniósł się do tego co jest przedmiotem sprawy uznając, że nie jest to konieczne z uwagi na istnienie przesłanek materialnoprawnych, czy procesowych unicestwiających dochodzone roszczenie”. W wyroku z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11⁵⁹ uznano, że „nierozpoznanie istoty sprawy dotyczy niezbadania roszczenia będącego podstawą powództwa, czy zarzutu przedawnienia, potrącenia, np. sąd oddała powództwo z powodu przedawnienia roszczenia, które to stanowisko okazało się nietrafne, a nie rozpoznał jego podstaw”. W postanowieniu z dnia 3 czerwca 2011 r., III CSK 330/10⁶⁰, przyjęto natomiast, że „w omawianym pojęciu nie chodzi o niedokładności postępowania, polegające na tym, że sąd pierwszej instancji nie wziął pod rozwagę wszystkich dowodów, które mogły służyć do należytego rozpoznania sprawy lub nie rozważył wszystkich okoliczności”. W uzasadnieniu wyroku z dnia 12 listopada 2007 r., I PK 140/07⁶¹, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „do nierozpoznania istoty

⁵⁴ Za J.J. Litauer, W. Świącicki, *Kodeks postępowania cywilnego*, s. 191.

⁵⁵ Za J.J. Litauer, W. Świącicki, *Kodeks postępowania cywilnego*, s. 191.

⁵⁶ Wyrok SN z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, Nr 3, poz. 36.

⁵⁷ Wyroki Sądu Najwyższego z 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003 nr 3, poz. 36; z 21 października 2005 r., III CK 161/05, LEX nr 178635; z 12 listopada 2007 r., I PK 140/07, OSNP 2009, nr 1–2, poz. 2.

⁵⁸ Lex nr 784969.

⁵⁹ Lex nr 1110971.

⁶⁰ Lex nr 885041.

⁶¹ OSNP 2009, nr 1–2, poz. 2.

sprawy nie dochodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie opiera się na przesłance procesowej lub materialnoprawnej unicestwiającej, lecz wynika z merytorycznej oceny zasadności powództwa w świetle przepisów prawa materialnego”. Natomiast w wyroku z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/2002⁶² przyjęto, że „okoliczność, iż sąd nie rozważył wszystkich mogących wchodzić w grę podstaw odpowiedzialności pozwanego, od którego powód domaga się odszkodowania i nie ustalił wysokości szkody, nie stanowi nierozpoznania istoty sprawy i nie uzasadnia zarzutu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. przez nieuchylenie zaskarżonego wyroku i nieprzekazanie sprawy do ponownego rozpoznania ze względu na nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy”.

Uchybienia dotyczące: niedokonania przez Sąd pierwszej instancji wszystkich ustaleń faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, braków w zakresie oceny dowodów przeprowadzonych w sprawie oraz braku wyczerpującej oceny prawnej ustalonego stanu faktycznego ze względu na wchodzące w rachubę przepisy prawa materialnego właściwe dla oceny zgłoszonych żądań – skutkujące również uwzględnieniem zarzutu naruszenia przez Sąd pierwszej instancji art. 328 § 2 k.p.c. – nie stanowią wystarczającej podstawy do przyjęcia, że nie doszło do rozpoznania istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji⁶³.

Podkreśla się przy tym, że nierozpoznanie istoty sprawy nie może polegać na nieprawidłowym ustaleniu podstawy faktycznej rozstrzygnięcia będącej następstwem zaniechania prowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w części, uchybień związanych z przeprowadzeniem tego postępowania, bądź oceny dowodów⁶⁴. Dopuszczenie do pośredniej oceny prawidłowości postępowania dowodowego zgodnie z pierwszą przesłanką kasatoryjną, tj. nierozpoznanie istoty sprawy, zagraża obejściem kolejnej, wyznaczonej koniecznością przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości, a nie w części.

Sąd Najwyższy wyraźnie podnosi, że oceny, czy sąd pierwszej instancji rozpoznał istotę sprawy, dokonuje się na podstawie analizy żądań pozwu i przepisów prawa materialnego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia, nie zaś na podstawie ewentualnych wad postępowania wyjaśniającego⁶⁵. Wskazuje się przy tym, że pojęciem nierozpoznania istoty sprawy nie jest objęta sfera postępowania dowodowego i oceny dowodów⁶⁶.

⁶² Lex Polonica nr 405129.

⁶³ Postanowienie SN z dnia 16 listopada 2012 r., III CZ 83/12, LEX nr 1293783.

⁶⁴ Por. zachowujące w tym zakresie aktualność wyroki Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 1998 r., I CKN 804/97, LEX nr 151644, z dnia 28 września 2000 r., IV CKN 145/00, LEX nr 515417, z dnia 2 października 2002 r., I PKN 482/01, LEX nr 577445.

⁶⁵ Wyrok SN z dnia 22 kwietnia 1999 r., II UKN 589/98, OSNP 2000, Nr 12, poz. 483.

⁶⁶ Postanowienie SN z dnia 6 marca 2014 r., V CZ 13/14, LEX nr 1444466; postanowienie SN z dnia 8 maja 2013 r., I CZ 33/13, LEX nr 1353103; postanowienie SN z dnia 13 czerwca 2013 r., V CZ 166/12, LEX nr 1375531.

W wyroku z dnia 23 września 1998 r.⁶⁷ Sąd Najwyższy uznał, że „nierozpoznanie istoty sprawy oznacza zaniechanie przez sąd pierwszej instancji zbadania materialnej podstawy żądania pozwu albo pominięcie merytorycznych zarzutów pozwanego”.

Sąd Najwyższy uznał także, że nie rozpoznano istoty sprawy w sytuacji braku zbadania merytorycznej podstawy roszczenia na skutek błędnego uznania roszczenia za przedawnione⁶⁸.

Przeważa stanowisko, że nierozpoznanie istoty sprawy nie można wiązać z pominięciem rozpoznania części roszczeń lub wydania orzeczenia tylko co do części zgłoszonego żądania. Pojęcie to powinno obejmować takie sytuacje, gdy sąd nie orzekł o istocie sprawy z tej przyczyny, że uwzględnił zarzut braku legitymacji czynnej lub biernej, zarzut przedwczesności powództwa, przedawnienia lub prekluzji dochodzonego roszczenia albo nie rozpatrzył zarzutu pozwanego zmierzającego do oddalenia powództwa, np. zarzutu potrącenia, prawa zatrzymania, nieważności umowy z powodu ich przeoczenia lub błędnego przyjęcia, że zostały one objęte prekluzją procesową⁶⁹.

Niewyjaśnienie okoliczności faktycznych istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy nie jest równoznaczne z nierozpoznanie ich istoty⁷⁰. Skoro przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, które obejmuje żądanie oraz okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie, to przy uwzględnieniu obowiązującej konstrukcji zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji w systemie apelacji pełnej, niewystarczające – w ocenie sądu drugiej instancji – rozważenie prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie przez sąd pierwszej instancji, przy konieczności jedynie uzupełnienia postępowania dowodowego, nie może być kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy.

W ocenie Sądu Najwyższego nierozpoznanie przez sąd I instancji sprawy w zakresie objętym decyzją ZUS stanowi także nierozpoznanie jej istoty⁷¹.

W judykaturze SN dominuje zapatrywanie, że „nierozpoznanie istoty sprawy przez sąd I instancji”⁷² oznacza bezpodstawne uznanie, że istnieje materialnoprawna lub procesowa przesłanka unicestwiająca roszczenie, np. przedawnienie, przedwczesność, brak legitymacji procesowej. Pojęcie istoty sprawy, o którym mowa w art. 386 § 4 k.p.c., dotyczy jej aspektu materialnego i w tej jedynie

⁶⁷ II CKN 897/97, OSN 1999, Nr 1, poz. 22.

⁶⁸ Wyrok SN z dnia 14 maja 2002 r., V CKN 857/00, OSNC 2003, Nr 7–8, poz. 108.

⁶⁹ Wyroki SN: z dnia 9 stycznia 2001 r., I PKN 642/00, OSNP 2002, nr 17, poz. 409), z dnia 5 lutego 2002 r., I PKN 845/00, OSNP 2004, nr 3, poz. 46, z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, nr 3, poz. 36, z dnia 25 listopada 2003 r., II CK 293/02, LexPolonica nr 405129, z dnia 24 marca 2004 r., I CK 505/03 Monitor Spółdzielczy 2006, nr 6, s. 45.

⁷⁰ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 22 kwietnia 1999, II UKN 589/98, OSNP 2000, nr 12, poz. 484.

⁷¹ Wyrok SN z 11.7.2007 r., III UK 20/07, OSNP 2008, Nr 17–18, poz. 264.

⁷² Wyr. z 9.7.2008 r., I PK 14/08, LEX nr 497690.

płaszczyźnie może być oceniany zarzut jej nierozpoznania⁷³. Przy czym o nierozpoznaniu istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. można mówić tylko wtedy, gdy sąd I instancji w ogóle nie zbadał podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia⁷⁴. Do nierozpoznania istoty sprawy przez sąd I instancji dochodzi w sytuacji zanegowania legitymacji procesowej strony, której to oceny sąd II instancji nie podziela lub podzielać nie powinien⁷⁵.

Szeroko i trafnie, obecnie Sąd Najwyższy wykląda zagadnienie nierozpoznania istoty sprawy uznając, że zachodzi wówczas, gdy sąd pierwszej instancji: 1) rozstrzygnął nie o tym, co było przedmiotem sprawy; 2) zaniechał w ogóle zbadania materialnej podstawy żądania; 3) pominął całkowicie merytoryczne zarzuty zgłoszone przez stronę; 4) rozstrzygnął o żądaniu powoda na innej podstawie faktycznej i prawnej niż zgłoszona w pozwie; 5) nie uwzględnił (nie rozważył) wszystkich zarzutów pozwanego dotyczących kwestii faktycznych, czy prawnych rzutujących na zasadność roszczenia powoda⁷⁶.

Za chybione, traktowane jest odwołanie się przez Sąd Odwoławczy do zasady dwuinstancyjności postępowania, wskazywanej jako podstawa bezwzględnego obowiązku uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji, gdy nie poczynił on wystarczających ustaleń, skutkujących potencjalną wadliwością ocen i merytorycznego rozstrzygnięcia⁷⁷. Zmiana art. 386 § 4 k.p.c., dokonana ustawą z dnia 24 maja 2000 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw⁷⁸, jednoznacznie różnicowała już obie podstawy kasatoryjne, dostosowując je do przyjętej konstrukcji apelacji pełnej cum beneficio novorum. Następcza wykładnia celowościowa, związana z wprowadzeniem zażalenia do Sądu Najwyższego w razie uchylecia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, oraz aksjologia leżąca u podstaw tej instytucji procesowej prowadzą do wniosku, że obecnie – co do zasady – podstawowym sposobem rozstrzygnięcia, w wypadku zasadności zarzutów apelacji, powinno być orzeczenie reformatoryjne, którym sąd drugiej instancji zastąpi orzeczenie sądu pierwszej instancji (art. 386 § 1 k.p.c.)⁷⁹.

Ponadto w judykaturze SN wskazano, że pojęcie nierozpoznania istoty sprawy odnosi się do „niezbadaania podstawy merytorycznej dochodzonego roszczenia, a nie do niekompletności orzeczenia”⁸⁰. Nie można też łączyć nierozpoznania

⁷³ Wyr. SN z 27.3.2008 r., III UK 86/07, LEX nr 461645.

⁷⁴ Post. SN z 3.6.2011 r., III CSK 330/10, LEX nr 885041.

⁷⁵ Wyrok SN z 19.5.2011 r., I PK 264/10, LEX nr 896462.

⁷⁶ Tak SN w postanowieniu z dnia 26 listopada 2012 r., III SZ 3/12, LEX nr 1232797; por. też: postanowienie SN z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, LEX nr 1231340; post. SN z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, LEX nr 1288649; post. SN z dnia 15 lutego 2013 r., I CZ 186/12, LEX nr 1308014.

⁷⁷ Tak m.in. w uzasadnieniach wyroków Sądu Najwyższego z dnia 13 listopada 2002 r., I CKN 1149/00, LEX nr 75293 i z dnia 29 stycznia 1999 r., I CKN 998/97, LEX nr 50755.

⁷⁸ Dz. U. Nr 48, poz. 554.

⁷⁹ Postanowienie SN z dnia 6 grudnia 2012 r. I V CZ 124/12, LEX nr 1294480.

⁸⁰ Postanowienie SN z dnia 14 marca 2013 r. I CZ 12/13, LEX nr 1318308.

istoty sprawy z wskazywanym przez Sąd niedoprecyzowaniem żądania, mającym polegać na niewskazaniu aktualnych oznaczeń ksiąg wieczystych, których dotyczyło powództwo, skoro obowiązkiem sądu jest orzeczenie o takich żądaniach, jakie zostały mu przedstawione, a możliwości zmiany powództwa w drugiej instancji są bardzo ograniczone (art. 383 k.p.c.)⁸¹.

Również wadliwa ocena zasadności roszczeń obu stron odpowiednio o podwyższenie oraz o obniżenie alimentów, jako dokonana z uwzględnieniem jedynie aktualnej sytuacji stron, a bez ustaleń w przedmiocie zmiany okoliczności stanowiących podstawę poprzedniego orzeczenia w przedmiocie alimentów, może co najwyżej uprawniać do przyjęcia naruszenia art. 138 k.r.o. w tym zakresie. Nie oznacza jednak nierozpoznania istoty sprawy, skoro w oparciu o tę ocenę Sąd Rejonowy orzekł o wysokości należnych małoletniemu alimentów, oddalając jednocześnie powództwo wzajemne o ich obniżenie⁸².

6. Charakter prawny zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji

Charakter prawny zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji związany jest z obowiązującym w polskim postępowaniu cywilnym tzw. modelem apelacji pełnej. Określając charakter prawny tego środka prawnego, należy wskazać, że zażalenie przysługujące na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. jest środkiem odwoławczym, a kwestionowane orzeczenie nie staje się prawomocne przed upływem terminu do jego wniesienia. Jednocześnie, w systemie apelacji pełnej sąd odwoławczy zobowiązany jest rozpoznać sprawę merytorycznie *ex novo*, z wykorzystaniem materiału procesowego zgromadzonego w postępowaniu przed sądem pierwszej i drugiej instancji. Postępowanie apelacyjne stanowi bowiem kontynuację postępowania przed sądem pierwszej instancji, a jego przedmiotem jest także rozpoznanie zgłoszonego w pozwie żądania, nie zaś wyłącznie kontrola zaskarżonego orzeczenia⁸³. Oznacza to, że podstawowym celem postępowania apelacyjnego jest merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy i tylko wyjątkowo sąd odwoławczy może uchylić się od obowiązku wydania w sprawie orzeczenia kończącego postępowanie, co do jej meritum (art. 386 § 2, 3 i 4 k.p.c.). „Konglomerat powyższych uwarunkowań związanych z umiejscowieniem zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji w systemie apelacji pełnej wyznacza zakres kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu wywołanym wniesieniem zażalenia z art. 394¹ § 1¹ k.p.c.”⁸⁴. Zarówno w doktrynie jak rów-

⁸¹ Postanowienie SN z dnia 22 listopada 2013 r., II CZ 79/13, LEX nr 1418884.

⁸² Tak SN w postanowieniu z dnia 8 maja 2014 r., V CZ 29/14, LEX nr 1480076.

⁸³ Zob. uchwała składu siedmiu sędziów z 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55.

⁸⁴ Tak SN w postanowieniach z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, LEX nr 1288649 oraz z dnia 7 marca 2013 r., II CZ 193/12, LEX nr 1314408.

niez judykaturze, podkreśla się, że w analizowanym zakresie „kontrolą Sądu Najwyższego objęta jest wyłącznie prawidłowość wyboru między kasatoryjnym a reformatoryjnym sposobem rozstrzygnięcia przez sąd rozpoznający apelację⁸⁵. Granicą tej kontroli, ocenianą *ad casu* w konkretnej sprawie, jest konieczność dokonania merytorycznej kontroli zaskarżonego orzeczenia”. Tym samym należy podzielić pogląd, że zażalenie, o którym mowa w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie zostało pomyślane jako środek pełnej kontroli zaskarżonego rozstrzygnięcia, a zatem nie ma miejsca na ingerencję w ocenę zasadności powództwa lub wniosku. Ponadto, analiza art. 386 § 2–4 k.p.c. wskazuje, że możliwość uchylenia wyroku przez sąd drugiej instancji została ograniczona wyłącznie do sytuacji wyczerpująco w tych przepisach wymienionych. Oznacza to, że nie ma podstawy do dokonywania wykładni rozszerzającej, a w konsekwencji „dokonywania interpretatio extensiva przesłanek „nierozpoznania istoty sprawy” oraz „przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości”⁸⁶.

Należy podkreślić, że zakres kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym, opartym na art. 394¹ § 1¹ k.p.c., jest ograniczony i nie obejmuje oceny zasadności powództwa (wniosku), apelacji ani merytorycznej prawidłowości stanowiska sądu odwoławczego. W związku z tym powstaje istotna wątpliwość, czy Sąd Najwyższy powinien ograniczyć się do oceny prawidłowości zastosowania wymienionego przepisu w zakresie podstawy uchylenia przyjętej przez Sąd meriti, czy też może samodzielnie zakwalifikować ewentualne wady orzeczenia jako inną, nie wskazaną podstawę uchylenia, i poddać ją ocenie w aspekcie zarzutów zażalenia. Mając na względzie wyjątkowy charakter norm zawartych zarówno w art. 386 § 4 k.p.c., jako odstępstwa od zasady apelacji pełnej, jak i w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., stanowiącego wyłom od zasady dwuinstancyjności, opowiedzieć się należy za zawężeniem kontroli do podstawy kasatoryjnej wprost wskazanej przez Sąd drugiej instancji⁸⁷. Wyjątek stanowi przyczyna nieważności postępowania, gdyż SN w kilku orzeczeniach uznał, że władny jest badać, czy istotnie wskazywana przez sąd drugiej instancji nieważność miała miejsce. Przemawia za tym także powszechnie akceptowana w orzecznictwie zasada nie dopuszczająca rozszerzającej wykładni przepisów o charakterze wyjątkowym⁸⁸. Za stanowiskiem, że kontroli podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez sąd drugiej instancji określonej sytuacji procesowej jako podstawy kasatoryjnej, opowiedział się Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniu z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12⁸⁹ oraz w postanowieniu z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12⁹⁰.

⁸⁵ Zob. postanowienie SN z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41.

⁸⁶ Tak SN m.in. w postanowieniach z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, LEX nr 1288649 oraz z dnia 7 marca 2013 r., II CZ 193/12, LEX nr 1314408.

⁸⁷ Z ograniczeniem dotyczącym nieważności postępowania.

⁸⁸ *Exceptiones non sunt extendendae*.

⁸⁹ OSNC 2013, nr 3, poz. 41.

⁹⁰ LEX nr 1231340.

Charakter zażalenia kasatoryjnego oraz jego ograniczona funkcja, a także potrzeba usytuowania go w systemie środków odwoławczych i zaskarżenia z jak najmniejszym uszczerbkiem dla spójności systemu, przemawiają za wąskim określeniem granic kognicji Sądu Najwyższego⁹¹. Jeżeli zatem zażalenie skierowane jest przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania, to „ocenie może być poddany jedynie ewentualny błąd sądu odwoławczego przy kwalifikowaniu określonej sytuacji procesowej jako odpowiadającej powołanej podstawie orzeczenia kasatoryjnego”⁹². Tym samym, jeżeli wyrok został uchylony z powodu braku rozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, to rolą Sądu Najwyższego w postępowaniu zażaleniowym jest zbadanie, „czy sąd odwoławczy prawidłowo rozumiał to pojęcie oraz czy jego merytoryczne stanowisko w sprawie uzasadniało taką ocenę postępowania sądu pierwszej instancji. Poza zakresem kontroli pozostaje prawidłowość stanowiska prawnego sądu odwoławczego co do meritum”⁹³. Przy tak określonej funkcji Sądu Najwyższego zażalenie powinno skupiać się na argumentach mających przekonać o naruszeniu art. 386 § 4 k.p.c., a nie na kwestionowaniu merytorycznych podstaw orzeczenia⁹⁴.

Mając powyższe na uwadze, trafnie przyjmuje się, że „poza zakresem kontroli Sądu Najwyższego pozostają niemal wszystkie zarzuty zażalenia, które zmierzają do poddania kontroli zasadności merytorycznej oceny prawnej Sądu Okręgowego ustalonego w sprawie stanu faktycznego i skuteczności obrony pozwanego. W ramach rozpoznanego zażalenia kontroli podlega jedynie prawidłowość zakwalifikowania przez Sąd Okręgowy zaistniałej w sprawie sytuacji procesowej jako nierozpoznania przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy, uzasadniającej zgodnie z treścią art. 386 § 4 k.p.c., orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji”⁹⁵.

Reasumując, przeprowadzona analiza art. 386 § 2–4 k.p.c. pokazuje, że możliwość uchylenia wyroku przez sąd drugiej instancji została ograniczona wyłącznie do sytuacji wyczerpująco w tych przepisach wymienionych. Oznacza to, że nie ma podstawy do dokonywania wykładni rozszerzającej przesłanki „nierozpoznania istoty sprawy”.

Samo pojęcie „nierozpoznania istoty sprawy” należy rozumieć jako nierozstrzygnięcie żądań stron, czyli niezafatwienie przedmiotu sporu. Zarówno wykładnia językowa, systemowa jak też funkcjonalna tego pojęcia pozwala na przyjęcie, że wszelkie inne wady rozstrzygnięcia, dotyczące naruszeń prawa materialnego, czy też procesowego (oczywiście poza nieważnością postępowania

⁹¹ Zob. postanowienie SN z dnia 6 listopada 2013 r. IV CZ 98/13, LEX nr 1411309.

⁹² Tak SN w postanowieniu dnia 12 lutego 2014 r. IV CZ 120/13, LEX nr 1436080.

⁹³ Tak SN w postanowieniu z dnia 26 września 2014 r. IV CZ 49/14, LEX nr 1537278.

⁹⁴ Por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, LEX nr 1284698; z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, LEX nr 1288649.

⁹⁵ Zob. spośród wielu: postanowienie SN z dnia 6 listopada 2013 r. IV CZ 98/13, LEX nr 1411309; SN w postanowieniu dnia 12 lutego 2014 r. IV CZ 120/13, LEX nr 1436080.

i nieprzeprowadzeniem postępowania dowodowego w całości), nie uzasadniają uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. Wszystkie tego rodzaju braki powinny być w systemie apelacji pełnej naprawiane bezpośrednio w postępowaniu apelacyjnym.

Tym samym, skoro przedmiotem procesu jest roszczenie procesowe, które obejmuje żądanie oraz okoliczności faktyczne uzasadniające żądanie, to przy uwzględnieniu obowiązującej konstrukcji zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji w systemie apelacji pełnej, błędne – w ocenie sądu drugiej instancji – uznanie, że powódka nie sprostала obowiązkom dowodowym wynikającym z art. 6 k.c., nie może być kwalifikowane jako nierozpoznanie istoty sprawy⁹⁶.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12⁹⁷ wskazał, że „kontrola przeprowadzana przez Sąd Najwyższy na podstawie zażalenia z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. obejmuje jedynie formalne, procesowe podstawy wydania wyroku kasatoryjnego, poza jego zakresem pozostaje ocena zasadności pozwu i apelacji, jak również badanie merytoryczne stanowiska sądu odwoławczego, nie jest to bowiem i z przyczyn systemowych nie może być substytut skargi kasacyjnej”. Jakkolwiek wystąpienie przesłanek z art. 386 § 2 lub 4 k.p.c., nierozzerwalnie wiąże się z przedmiotem sporu i przebiegiem dotychczasowego postępowania, jednak ocena ta dokonywana być musi wyłącznie pod kątem „prawidłowości przełożenia merytorycznego stanowiska sądu odwoławczego na decyzje procesowe dotyczące dalszego biegu sprawy”. Trafnie skonstatował Sąd Najwyższy, że rozpoznając zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. przyjmuje za punkt wyjścia ustalenia, ocenę prawną i wskazania co do dalszego postępowania (jeżeli uchylenie nie nastąpiło z powodu nieważności), jakie w uzasadnieniu przedstawił sąd drugiej instancji i z tej perspektywy kontroluje zgodność wyboru orzeczenia kasatoryjnego z postanowieniami art. 386 § 2 i 4 k.p.c. Nie rozważa natomiast, czy przyjęta podstawa faktyczna, ocena prawna i wynikające z niej zalecenia są merytorycznie prawidłowe⁹⁸.

7. Podsumowanie

Zażalenie na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji ma służyć skontrolowaniu, czy zostało ono prawidłowo oparte na jednej z wymienionych przesłanek, tj. czy powołana przez sąd przyczyna uchylenia odpowiada podstawie ustawowej. Przedmiotem badania Sądu Najwyższego jest istnienie formalnych, procesowych podstaw wydania przez sąd odwoławczy wyroku kasatoryjnego,

⁹⁶ Tak SN w postanowieniu z dnia 7 marca 2013 r., II CZ 193/12, LEX nr 1314408s oraz A. Góral-Błaszczkowska, *Środki zaskarżenia*, Warszawa 2014.

⁹⁷ Lex 1238136.

⁹⁸ Tak SN w postanowieniu z dnia 21 lutego 2013 r. IV CZ 175/12, niepubl.

a nie reformatoryjnego. Środek odwoławczy unormowany w art. 394¹ § 1¹ k.p.c., przy całej swojej specyfice, pozostaje zażaleniem, a więc środkiem przy użyciu którego rozstrzygane są kwestie procesowe, a nie materialnoprawne.

Kontrolę o tak określonych granicach należy wyraźnie oddzielić nie tylko od oceny zasadności pozwu (wniosku) i apelacji, ale także od merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji. „Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest środkiem zaskarżenia służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku. Dopuszczenie takiej kontroli oznaczałoby przyzwolenie, by zażalenie to stanowiło substytut skargi kasacyjnej, a więc środka zaskarżenia zasadniczo innej rangi, sformalizowanego i mającego szansę rozpoznania przez Sąd Najwyższy tylko w wypadku spełnienia określonych przesłanek; mogłoby także prowadzić do obchodzenia przepisów o skardze kasacyjnej”⁹⁹. Ograniczona funkcja, charakter zażalenia kasatoryjnego a także potrzeba usytuowania go w systemie środków odwoławczych i zaskarżenia z jak najmniejszym uszczerbkiem dla spójności systemu, przemawiają za wąskim określeniem granic kognicji rozpoznającego je Sądu Najwyższego¹⁰⁰.

Dokonywana ocena ma charakter czysto procesowy, a zatem nie może wkraczać w merytoryczne kompetencje sądu drugiej instancji. Tak określony zakres kontroli nie obejmuje oceny zasadności roszczeń ani merytorycznego badania stanowiska prawnego sądu drugiej instancji, jak również badania prawidłowości zastosowania przepisów prawa procesowego, które nie odnoszą się ściśle do wskazanych w art. 386 § 2 i 4 k.p.c. podstaw uzasadniających uchylenie wyroku sądu pierwszej instancji. Zażalenie przewidziane w art. 394¹ § 1¹ k.p.c. nie jest bowiem środkiem prawnym służącym kontroli materialnoprawnej podstawy wyroku ani prawidłowości zastosowania przez sąd drugiej instancji przepisów prawa procesowego niezwiązanych z podstawami kasatoryjnymi, lecz jest skierowane przeciwko uchyleniu wyroku i przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania¹⁰¹. Rozpoznając zażalenie na wyrok kasatoryjny sądu drugiej instancji Sąd Najwyższy musi jednak w pierwszej kolejności ocenić, czy orzeczenie to stanowiące przedmiot zaskarżenia nie zapadło w warunkach nieważności postępowania. Zgodnie bowiem z art. 378 § 1 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c. okoliczności te Sąd Najwyższy rozpoznając zażalenie bierze pod uwagę z urzędu.

⁹⁹ Tak SN m.in. w postanowieniach z dnia 26 września 2014 r., IV CZ 49/14, LEX nr 1537278; 29 maja 2014 r., V CZ 33/14, LEX nr 1486997; z dnia 27 września 2013 r., I CZ 75/13, LEX nr 1377976; z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSN 2013, nr 3, poz. 41.

¹⁰⁰ Postanowienie SN z dnia 5 czerwca 2014 r. IV CZ 32/14, LEX nr 1493926.

¹⁰¹ Porównaj między innymi postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2012 r. IV CZ 147/12, OSNC 213/3/41, z dnia 9 listopada 2012 r. IV CZ 156/12, LEX nr 1231340, z dnia 10 stycznia 2013 r. IV CZ 170/12, LEX nr 1311814 i z dnia 15 lutego 2013 r. I CZ 5/13, LEX nr 1308017.

PODSTAWY ZAŻALENIA KASATORYJNEGO I ZAKRES KOGNICJI SĄDU NAJWYŻSZEGO W KASATORYJNYM POSTĘPOWANIU ZAŻALENIOWYM

Streszczenie

Konglomerat uwarunkowań związanych z umiejscowieniem zażalenia na orzeczenie kasatoryjne sądu drugiej instancji w systemie apelacji pełnej wyznacza zakres kognicji Sądu Najwyższego w postępowaniu wywołanym wniesieniem zażalenia z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. Kontrolą Sądu Najwyższego objęta jest wyłącznie prawidłowość wyboru między kasatoryjnym a reformatoryjnym sposobem rozstrzygnięcia przez sąd rozpoznający apelację. Granicą tej kontroli, ocenianą *ad casum*, jest konieczność dokonania merytorycznej kontroli zaskarżonego orzeczenia.

Słowa kluczowe: *zażalenie do Sądu Najwyższego, orzeczenie kasatoryjne, nierozpoznanie istoty sprawy, zakres kognicji Sądu Najwyższego*

GROUND FOR APPEAL AGAINST A RULING ANNULLING A SENTENCE AND REMANDING THE CASE FOR TRIAL, AND THE SCOPE OF THE SUPREME COURT'S COGNITION IN THE APPEAL PROCEEDING

Summary

A conglomeration of conditions connected with the placement of an appeal against the second instance court's ruling annulling a sentence and remanding the case for trial in the system of appeal *cum beneficio novorum* determines the scope of the Supreme Court cognition in the hearing initiated by an appeal based on Article 394¹ § 1¹ of the Civil Procedure Code. The Supreme Court only checks the correctness of the choice between the annulment and amendment mode of judgment adopted by the court of appeal. The limit of that check, assessed *ad casum*, is the necessity to examine the substantive aspects of the ruling appealed against.

Key words: *appeal to the Supreme Court, ruling annulling a sentence and remanding the case for trial, non-determination of a matter of law of the case, the scope of cognition of the Supreme Court*

LES FONDEMENTS DE LA RÉCLAMATION DE CASSATION ET LE CHAMP DE COGNITION DE LA COUR SUPRÊME DANS LA PROCÉDURE DE CASSATION D'APPEL

Résumé

Le conglomérat des stipulations placées dans la réclamation contre la décision de cassation du tribunal de seconde instance dans le système d'appellation entière indique le champ de cognition de la Cour suprême dans la procédure après la remise de la réclamation à la base de l'art. 394¹ § 1¹ du Code de la procédure civile. Le contrôle de la Cour suprême consiste seulement à vérifier un bon choix entre le moyen de cassation et celui de réforme pour déterminer la réclamation par la cour traitant cet appel. Il y a des limites de ce contrôle et celle évaluée *ad casu* dans le cas concret est la nécessité d'accomplir le contrôle fondamental de la décision en appel.

ОБЪЕКТИВНАЯ ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ РАБОТНИКОВ И ВОПРОСЫ, КАСАЮЩИЕСЯ ДИСКРИМИНАЦИИ ПРИ ОПЛАТЕ ТРУДА ПО ПОЛОВОЙ ПРИНАДЛЕЖНОСТИ

Резюме

Конгломерат обусловленностей, касающихся размещения апелляционной жалобы на кассационное определение суда второй инстанции в системе полной апелляции, определяет юрисдикцию Верховного суда в судопроизводстве, возбужденном в связи с внесением жалобы на основании ст. 394¹ § 1¹ ГПК. Контроль Верховного суда распространяется исключительно на правильность выбора между кассационным и реформационным способами решения суда, рассматривающего жалобу. Рамки этого контроля, определяемые *ad casu* в конкретном случае, предопределяют необходимость осуществления предметного контроля оспариваемого решения.